

Designing a neighborhood centre with the approach of improving the lifestyle of residents (Case study: Kandahar New Town neighborhood centre)

Abdurrahman Arghestani

Abstract:

One of the constituent elements of urban spaces are urban neighbourhoods, which is one of the common elements of the city. Undoubtedly, our relationships with others play an important role in our priorities in housing, and the known environment should be able to meet the needs of these relationships. On the other hand, we know that spaces impose a special social role on their residents and strengthen some patterns and behavioural criteria and weaken others, and finally give new direction and dimensions to the behaviours of their residents. Turning to these concepts and looking at the architecture of the past, we find that in that architecture, these needs (the need for social interaction and communication with fellow human beings, privacy, were well answered in their place, In such a way that the provision, definition and transparency of the private and public realms were considered, along with the increase of social interactions. The research method in this research is analytical-applied which was done using field data collection method and library and data analysis. In the field method, information was collected using the method of harvesting and completing a questionnaire. The sample size of the study population (Shahre-Naow neighborhood of Kandahar city) was 100 samples, the collected data were implemented in SPSS software and data were analysed using statistics and ratio test and Friedman test and hypotheses were tested. The results of this study show that the variables of social interactions, psycho-social factor and spatial physical structure have a direct and significant relationship in improving the level of social interactions and the design quality of the neighborhood centre.

Keywords: Lifestyle, neighbourhood, Kandahar New Town

Citation: Abdurrahman, A. (2021). Designing a neighborhood center with the approach of improving the lifestyle of residents (Case study: Kandahar New Town neighborhood center). *Journal of Urban Planning and Architecture*, 2(3), 48–65.

طراحی مرکز محله با رویکرد ارتقاء سبک زندگی ساکنان (نمونه موردی): مرکز محله شهر نو قندهار

عبدالرحمن ارغستانی*

۱- ماستر طراحی شهری دانشگاه پیام نور مرکز کابل

چکیده

از عناصر تشکیل دهنده فضاهای شهری، محلات شهری می‌باشند که یکی از عناصر مشترک شهر بوده، بی‌تردید روابط متقابل ما با دیگران نقش مهمی در اولویت‌هایمان در سکونت‌گاه دارد و محیط شناخته‌شده باید بتواند نیازهای مربوط به این روابط را پاسخ گوید. از سوی دیگر می‌دانیم که فضاها، نقش اجتماعی خاصی را بر ساکنان خود تحمیل می‌کنند و برخی الگوها و معیارهای رفتاری را تقویت و برخی دیگر را تضعیف می‌کنند و درنهایت جهت و ابعاد جدیدی به رفتارهای ساکنان خود می‌بخشد. عطف به این مفاهیم و با نظری به معماری گذشته درمی‌یابیم که در آن معماری، این نیازها نیاز به تعاملات اجتماعی و ارتباط با هم‌نوعان، حفظ حریم، در جای خود به‌خوبی پاسخ می‌گرفتند، به‌گونه‌ای که تأمین، تعریف و شفافیت مناسب قلمروهای خصوصی و عمومی، همراه با افزایش تعاملات اجتماعی مدنظر قرار داشتند. روش تحقیق در این پژوهش از نوع تحلیلی کاربردی بوده که با استفاده از روش گردآوری اطلاعات به شیوه میدانی و کتابخانه‌ای و تجزیه و تحلیل داده‌ها انجام گرفت. در روش میدانی با استفاده از روش برداشت و تکمیل پرسشنامه اطلاعات گردآوری شده. حجم نمونه جامعه مورد مطالعه (محله شهر نو قندهار) ۱۰۰ نمونه به دست آمد، داده‌های گردآوری شده در نرم‌افزار SPSS پیاده شده و با استفاده از آزمون آماری و نسبت و فریدمن تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات صورت گرفت. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که متغیرهای تعاملات اجتماعی، عامل روانی - اجتماعی و ساختار کالبدی فضایی در ارتقاء سطح تعاملات اجتماعی و کیفیت طراحی مرکز محله رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: سبک زندگی، محله، شهرنو قندهار

استناد: ارغستانی، ع. (۱۴۰۰). طراحی مرکز محله با رویکرد ارتقاء سبک زندگی ساکنان (نمونه موردی): مرکز محله شهر نو قندهار. مجله شهرسازی و مهندسی، ۲ (۳)، ۴۸-۶۵.

مقدمه و بیان مساله

در عصر حاضر گسترش شهرنشینی با شکوفایی مراکز شهرها همراه بوده است و در همین راستا مرکز شهر یا محله به عنوان نشانه اصالت شهر یا محله به بهترین محل برای برقراری تعاملات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و ... تبدیل گشته است. گسترش روزافزون شهرها از پیامدهای غیرقابل اجتناب عصر دانش و فناوری به شمار می‌رود. تحولات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و رشد شتابان شهرها در دهه‌های اخیر منجر به تحولات عمیقی در شهرهای کشور شده است. رشد و توسعه‌ی شهرنشینی با گسترش کالبدی شهرها رابطه مستقیم داشته و دوری از طبیعت و قطع رابطه‌ی انسان با محیط‌زیست طبیعی را موجب می‌شود با افزایش جمعیت و توسعه و گسترش شهرنشینی انسان‌ها به تدریج از طبیعت دور شده و تراکم بیش‌ازحد جمعیت و دخالت در محیط طبیعی و ایجاد محیط‌های انسان‌ساخت، نیازهای زیست‌محیطی، جسمی و روحی انسان را بیشتر بروز داده است. لینچ در بحث خوانایی شهر چنین می‌گوید: محلاتی که هسته‌ای مشخص و قوی دارند اما هر چه از مرکز محله دور شویم به تدریج تشخیص سیمای خود را از دست می‌دهند، نادر نیستند. به‌راستی پاره‌ای اوقات گره‌ای مشخص و قوی را در سیمای شهر اگر تأثیر آن مانند اشعه خورشید پراکنده شود ممکن است محله‌ای مفروض داشت که خود محتوای بصری ندارند؛ اما در به‌نظام درآوردن تصویری کامل از سیمای شهر مؤثرند. (لینچ، ۱۳۷۴) همان‌طور که ذکر شد صاحب‌نظران از مناظر مختلف به اهمیت محله و مرکز محلات پرداخته‌اند. اما به نظر می‌رسد از منظر اجتماعی این موضوع اهمیت ویژه‌ای دارد و نباید فراموش کرد که عوامل اجتماعی در ایجاد تصویر شهر مؤثرند. (لینچ، ۱۳۷۵) دیکنز در کتاب جامعه‌شناسی شهری خود چنین می‌گوید: معنای محیط ساخته‌شده چنین در نظر گرفته می‌شود که به‌طور اجتماعی ساخته‌شده است. از یکسو مجموعه نمادهای کالبدی نشان می‌دهند که مکان‌های محلی برای چه استفاده‌ای ساخته‌شده‌اند. از سوی دیگر مکان‌های محلی همچنین بستر تنش‌ها و تضادهای بالقوه است، زیرا افراد و گروه‌های اجتماعی هریک تلاش می‌کنند هویت‌های شخصی و اجتماعی خود را اثبات کنند. (دیکنز، ۱۳۷۷). در محله شهر نو شهر قندهار نبود فضاهای جمعی مناسب برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی یک مشکل است که مردم از فضای شهر لذت برده نه می‌تواند و همچنان نبود فضاهایی مناسب برای فعالیت‌های مختلف باعث گردیده تا شاغلین برای رفع کمبود فضای خود از فضای باز دیگر به حیث مکان فعالیت خود استفاده کند، که این کار از کیفیت‌های فضایی شهری جهت تناسب بصری و غنای حسی کاسته است، تطبیق معیارها مثل (تراکم مفید افراد، تنوع، دسترسی، ایمنی و امنیت، هویت متمایز، خلاقیت، ارتباط، ظرفیت سازمانی) یک ساحه نو (مرکز محله) به اساس تعاملات اجتماعی و سبک زندگی ساکنان آن محله پیشنهاد داده‌اند می‌تواند این محیط را به یک فضای سرزنده مبدل سازد. محله شهر نو شهرکندهار در دوران پادشاهی اعلی‌حضرت محمد ظاهر شاه پلان‌گذاری و در ماستر پلان شهر کندهار شامل شده است، شهرکندهار در چهار دهه اخیر بعلت نوپا بودن و وضعیت مهاجر پذیر بودن شهر که به شدت در حال رشد می‌باشد. این رشد زیاد جمعیتی و توسعه با سرعت بالا در مناسبات زندگی مردم تأثیر منفی گذاشته و باعث نبود فضاهای جمعی مناسب برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی مشکل دیگری است که مردم از فضای شهر لذت برده نه می‌تواند و همچنین گمنامی در محیط شهری و بی‌اعتنائی به وضعیت محیط شهری شده و فراهم کردن زمینه مشارکت مردم و جامعه مدنی در جهت کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی ضرورتی اجتناب ناپذیر است و در صورت عدم تحقق این اصل هیچ جامعه‌ای در کنترل آسیب‌های زندگی موفق نخواهد شد. بنابراین توجه به یک طرح مناسب با رویکرد افزایش تعاملات اجتماعی ضرورت است.

پیشینه پژوهش

تحقیقی که در شهر کندهار انجام شده با شناسایی متغیرهای اثرگذار بر رضایت مندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری، چهار متغیر دسترسی به خدمات، دسترسی به تفریح گاه، امنیت اجتماعی و هویت مکانی را از اثرگذارترین عوامل در رضایت شهروندان از فضاهای عمومی معرفی کرده‌اند. (استاد، ۱۹۷۰ و ۱۹۷۳) راهبردی نزدیک به رویکرد آلتمن ارائه کرده است. استاد یکی از طرفداران مداخله در محیط زیست و عقیده دارد طراحان باید در ساختن محیط‌هایی پویا و جدید و تغییرپذیر نقشی فعال داشته باشند. به عقیده او محیط نباید راکد و تغییرناپذیر باشد، بلکه باید به طور مداوم بنابر تأثیرش بر افراد تغییر کند. از دید او هدف از

طراحی محیطی ایجاد ساخت محیط‌هایی است که بارفتار استفاده‌کنندگان پیوند دارد. (م، گات، دینر ۱۳۸۶) مفاهیم کلیدی در مطالعات شهری، انتشارات کتابدار توس، تهران - این اثر که بیشتر به معرفی و تعریف مفاهیم کلیدی شهرها می‌پردازد، همچون یک فرهنگ لغات تخصصی و تفصیلی مفاهیم کلیدی شهری را بیان کرده است. پاکزاد، جهان‌شاه، (۱۳۸۲) مقاله بررسی هویت شهری با نگاهی به شهر تهران، این مقاله در نشریه معماری و شهرسازی، شماره ۷۰-۷۱ به چاپ رسیده است. در این مقاله به بررسی هویت شهری پرداخته شده است. (چرخ‌چیان، مریم ۱۳۸۶) در تحقیق خودفرآیند اجتماع پذیری و ارتقاء حیات جمعی درون فضاهای عمومی را مبتنی بر پذیرا بودن فضا برای افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی، تأمین آسایش روانی و فیزیکی، لذت بردن افراد و گروه‌های اجتماعی از حضور در فضا و حضور اجتماعی فعال و مداوم در فضا دانسته‌اند. و با توجه به آنها به ما به ازاهای فضایی چون دعوت‌کنندگی، امنیت، مطلوبیت و پاسخگویی فعالیت‌ها در راستای هدفشان اشاره نموده‌اند.

اهداف تحقیق

این تحقیق که به منظور طراحی مرکز محله شهرنو در شهر کندهار واقع است صورت می‌گیرد. در نظر گرفتن مشکلات نبود فضاهای جمعی مناسب برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی در این محله لازم دانسته شد تا برای تحقق اهداف ذیل تحقیق انجام شود:

۱. ایجاد فضاهای جمعی مناسب برای شکل‌گیری سبک زندگی (تعاملات اجتماعی).

۲. طراحی مرکز محله با در نظر داشت یافته‌های زندگی اجتماعی.

۳.

سوالات تحقیق

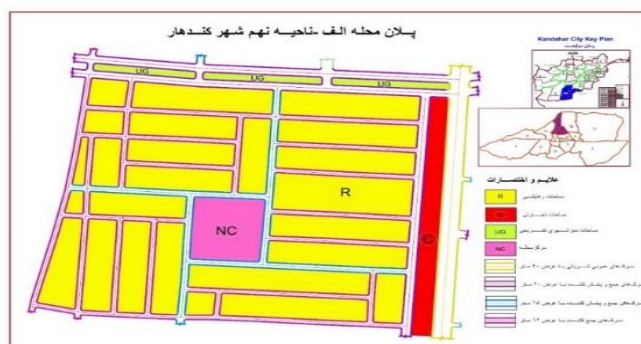
۱. شکل‌گیری فضایی به چه صورتی در طراحی مرکز محله باعث افزایش مثبت تعاملات اجتماعی می‌شود؟
۲. برای رسیدن به فضای شهری مطلوب (مرکز محله) که پاسخگویی نیاز افراد در دوره‌ی معاصر از جوانب گوناگون باشد، چه باید کرد؟

روش تحقیق

در این پژوهش از روش تحقیق پیمایشی، در بستری از مطالعات کتابخانه‌ای (کتاب‌ها، پایان‌نامه‌های دیگران، مقالات داخلی و خارجی مرتبط به تحقیق و اسناد و مدارک شهری) و میدانی بهره‌گرفته شده است و در مرحله مطالعات و تبیین و بازشناسی الگوی فضای باز شهری بر اساس تکنیک تحلیل محتوا، انجام گردیده است پس به منظور آزمون فرضیه، پرسش‌نامه‌ای استاندارد تهیه شده و جامعه آماری مورد نظر پرسش قرار گرفته شده است که مورد بررسی افراد ساکن در محله و استفاده‌کنندگان از فضاهای محله می‌باشد. جهت بالا رفتن ضریب واقعیت و اعتبار تحقیق مورد نظر، سعی فراوانی در انتخاب مناسب مکان، جامعه آماری و گروه‌های سنی، اجتماعی، جنسیتی، مدت سکونت و... گردید. بدین منظور صد پرسشنامه با ۳۶ سوال متنوع انتخاب گردید. پاسخ‌دهندگان از متوسط سنی ۱۸ تا ۶۵ سال انتخاب شدند که اکثراً با محله‌آشنایی کامل داشتند و علاوه بر ساکنین محله از شاغلین محله هم انتخاب شدند و علاوه بر پرسشنامه به منظور جمع‌آوری اطلاعات‌هایی که در اختیار جامعه آماری مورد نظر قرار خواهد گرفت، از مصاحبه حضوری و تحلیل آن به منظور درک بهتر بهره‌گرفته شده است. بنابراین برای تجزیه و تحلیل مشاهدات و بررسی تایید یا رد سوالات تحقیق از آماره استیودنت (تی) استفاده می‌کنیم با استفاده از سی و شش پرسش در یک پیوستار پنج گزینه‌ای و با نمره گذاری یک تا پنج سنجش شده است و ضمناً تحلیل‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شده است.

محدوده مورد مطالعه

محلّه شهرنو شهرکندهار در دوران پاچاهی اعلی حضرت محمد ظاهرشاه شهری شده اند و در ماستر پلان شهر کندهار شامل شده است و شهرکندهار در دهه های چهار اخر بعلت نوبابودن و وضعیت مهاجر پذیر بودن شهرکه به شدت در حال رشد میباشد. این رشد زیاد جمعیتی و توسعه با سرعت بالا در مناسبات زندگی مردم تاثیر منفی گذاشته زیرا از محلّه شهرنو بخشی ازطرف دولت به شهروندان توزیع شده است و بخشی از طرف شهروندان به طور خود سر غصب شده و سپس ازطرف دولت اسناد داده شده است

تصویر (۱ و ۲) نقشه قسمت شمال شهر کندهار و موقعیت محله قلمرو محله با رنگ تیره در پیرامون آن مشخص شده است. منبع: (شهرسازی کندهارسال ۱۹۵۳)

کاربری فعلی این سایت که مرکز محله را در بر می گیرد در نقشه نشان داده شده، مرکز محله که در مرکز سایت واقع است از یک طبقه خانه ها گل ساده ساخته شده است.

مبانی نظری تحقیق

هویت محلات شهری

در قالب گروه های داوطلب مردمی و سازمان یافته ، باعث ایجاد جریانی صحیح و صحیح از اطلاعات شده است که در مدیریت شهری ، موقعیت مناسب و حرکت مناسب در حل مشکلات و استقرار یک شهر خوب را فراهم می کند. توجه به مشارکت مردم راهی منطقی برای استفاده از توانایی فکری آنها در ساختن محیطی است که در آن زندگی می کنند. در واقع ، مشارکت نتیجه یک فرآیند پویا است که در آن فرد خواسته های واقعی خود و جامعه را می داند ، و نه تنها اهداف خود را با جامعه همسو می

کند، بلکه فعالیتهای خود و جامعه را بدون هیچ گونه تلفیقی ترکیب می کند. احساس فشار احساس تعهد می کند و در این بین، مشارکت شهروندان در جامعه شهری نتایج بسیار ارزنده و متقابلی را برای سیستم مدیریت شهری و شهروندان به دنبال خواهد داشت. اگر در مشارکت فعال بسته شود و شهروند به یک شهرنشین تقلیل یابد، نه تنها شاهد رشد و تعالی شهروندان، گسترش و استخراج توانایی های آنها، تقویت هویت شهری و احساس تعلق به شهر، تقویت حس خواهیم بود. اعتماد و همکاری بین ساکنان شهر و مدیران شهری. ما همچنین پایین ترین سطح عملکرد و بهره وری را در سیستم مدیریت شهری خواهیم داشت.

میدان محلی

در گذشته، عنصر اجتناب ناپذیر هر محله میدانی بود که در قلب آن واقع شده بود و عمومی ترین و محبوب ترین فضای آن محسوب می شد و عمدتاً نام آن محله را بر خود داشت. این میدان بستر مناسبی را برای برقراری روابط اجتماعی برای ساکنان آن محله فراهم کرد. زیرا فعالیتهای و فضاهای مرتبط با از دست دادن روزانه آنها در آن قرار داشت. معمولاً برخی از عناصر حیاتی مانند ذخیره آب، مسجد، حمام، تعدادی از مغازه ها یا ... در اطراف میدان جمع می شدند، که عامل موثری در جذب ساکنان به میدان محلی محسوب می شد. بنابراین، پس از ظهور نیاز به حضور در میدان، ادامه حضور باعث شد که میدان محلی به محلی برای ملاقات ساکنان تبدیل شود، به طوری که آنها میدان محله خود را حیاط دوم همسایگان خود بدانند. این اشتراک احساس تعلق خاطر آنها به محله را نیز تقویت کرد. (پاکزاد، ۱۳۸۴)

تاریخ محله

در کتب تاریخ جغرافیایی مورخین عرب از محلات به نام ورکان یا رستاق وره دیده می شود ولی در زمان تسلط ایلخانان دیگر چنین نامی در کتب تاریخی مشاهده نمی گردد تا اوایل سلطنت صفویه که نام محلات در تواریخ دیده میشود. در مقدمه کتاب گنجینه آثار قم تالیف فیض می نویسد نام محلات قدمت تاریخی قیل از اسلام ندارد بلکه از نام گذاریهای قرون وسطی است. چه که در تاریخ قم تالیف اواخر قرن چهارم به نام محلات برخورد نمی نمایم بلکه به جای آن از ورقان علیا و ورقان سفلی نام برده است که این نام هم معرب ورکان است. باری محلات را دو دهکده به نام دیه بالا و دیه پایین بود که به نام ورکان علیا و سفلی خوانده میشدند از مجموعه بررسی های انجام شده می توان نتیجه گرفت که در زمان صفویه ورکان به محلات تغییر نام یافته است. برای تایید این گفته به این منبع اشاره می شود سلطان مسعود میرزا ملقب به ظل السلطان پسر دوم ناصرالدین شاه در سن ۱۲۶۶ راجع به جغرافیایی محلات می نویسد به محلات رفتیم بلوکی است سر سبز و غیر از شیر و خرس انواع شکار از هر قبیل کبک، مرغابی، گراز، گوره خر، قوچ، میش تیهو به قدری هست که شکارچی لذت عمرش می برد به مراتب بهتر از فارس و اصفهان و غیره. بلوک محلات در دو طرف رود کوچکی که مصعبش از کوههای فریدن است واقع شده چون دومحله یکی در دامنه کوه در شمال واقع شده سه چهار هزار قدم پایین تر از آن محله دیگری که طرف جنوب واقع شده و در حقیقت دو قصبه است به این جهت محلات می گویند یعنی دومحله و این دومحله که دو قصبه بسیار بزرگ است فقط مشروب می شود از یک چشمه خدآفریده که ریشه کوه محلات به حکم خداوند تبارک و تعالی به قرب بیست سنگ آب صاف سرد و بسار خوب از یک نقطه می جوشد و از شمال به جنوب می ریزد و این دومحله را سیراب کرده صرف زراعت این دومحله می شود که در حقیقت دو قصبه است آنقدر باغات خوب و جاهای باصفا و شکارگاه های خوب دارد که شخص از عهده توصیف آن بر نمی آید (تاریخ مسعودی چاپ سنگی دانشگاه تهران ۱۳۲۵).

تعاملات اجتماعی شهری

در کنار مفهوم اجتماع واژه جامعه قرار دارد، بر پایه تعاریف ارائه شده قلمرو فضایی و جغرافیایی، فرهنگ مشترک، تداوم، پیوند و پیوستگی، روابط پیچیده اجتماعی، تقسیمات درونی، عمومیت، مشارکت فعالانه و خود مختاری بصورت واحد عملیاتی را می توان از نقاط مشترک در تعریف جامعه دانست. "اجتماع مجتمعی از کنشگران است که در حوزه مکانی محدود با یکدیگر شریک اند و این حوزه در حکم پایگاهی است که آنان بخش اعظم فعالیت ها و تعاملات اجتماعی روزانه خود را در محدوده آن به انجام می

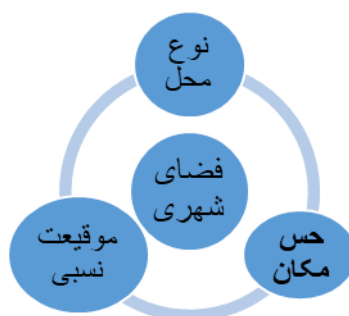
رسانند". (گولدجی، ک ۱۳۷۶) مفهوم مکان به مثابه زمینه روابط اجتماعی بویژه در گفتمان جامعه شناسی شباهتی با مفهوم اجتماع دارد.

به تعبیری مکان رخ دادن تعاملات اجتماعی شهری سه مفهوم عمده دارد :

الف - محل، محیطی که در آن روابط اجتماعی ساخته می شوند.

ب - موقعیت نسبی، تأثیرهایی که در مقیاس های وسیعتر فرآیندهای اجتماعی بر محل می گذارند.

ج - حس مکان و ساختار احساس محلی-مکانی، گره هایی را تشکیل می دهند که حول آنها فعالیت های انسانی در جریان اندو می توانند حس مکان را به لحاظ جغرافیایی و اجتماعی به وجود آورند تا متعاقب به آن تعاملات اجتماعی قوی تر و دارای گستره بیشتری در فضاهای شهری گردند.

نمودار (۱) نیازهای اولیه یک فضای شهری برای تبدیل شدن به یک فضای تعاملی شهری و ایجاد کننده حس تعلق برای شهروندان. (احد نژاد ابراهیمی، امیرحسین فرشچیان)

فضای شهری و ارتباط آن با تعاملات اجتماعی

عوامل مختلفی در ایجاد و تشکیل فضای شهری نقش دارند :

الف-عوامل کالبدی: یک دیوار، یک ساختمان، یک پیرامون وحتى حصار دور یک محوطه می توانند در ایجاد محصوریت که از ویژگی های اصلی فضای شهری است نقش مؤثری داشته باشند.

ب- عوامل اجتماعی: روابط فرهنگی و اجتماعی که از طریق شاخصه هایی همچون زمان، ورزش، آداب و رسوم نقش ایفا می کنند؛

ج- عوامل اقتصادی: فعالیت هایی که پیرامون یک فضا وجود دارند می توانند در ایجاد یک فضای شهری سهیم باشند. (جعفری و زهتابی، ۱۹۸۵) به عنوان مثال میدان نقش جهان ادامه ی بازار است و خود یک فضای شهری است که از عوامل اقتصادی نیز متأثر شده است. در کلیت تعریفی فضای شهری، فضایی است که "ساکنان یک شهر بدون محدودیت سن و جنس بتوانند به تعاملات اجتماعی بپردازند". (محمدی ۱۳۸۱)

عواملی که در ایجاد تعاملات اجتماعی پایدار در فضای شهری نقش دارند و با طی شدن زمان و ایجاد بسترهای لازم توسعه اجتماعی شهر را به دنبال دارند را اینگونه می توان بیان نمود :

الف- سکون: فضای شهری تعامل پذیر فضایی است که نیاز به تأمل دارد به مکت و مقداری آرامش.

ب- زیر ذره بین نبودن: اگر شهروندان حس کنند در فضاهای شهری زیر نظر هستند و همواره کنترل می شوند این فضاها ویژگی ارتباطی و راحتی خود را از دست می دهند.

ج- شفافیت فضا: فضا باید بگونه ای باشد که هم حس خصوصی داشته باشد و هم امنیت را با خود به همراه داشته باشد، فضای غیر شفاف نوعی ناامنی را برای ارتکاب جرم ایجاد می کند و در از بین بردن یک فضای شهری تأثیر دارد زیرا شهروندان باید در فضاهای شهر احساس امنیت کنند تا بتوانند در آن فضا به بحث تعاملات اجتماعی و توسعه روابط اجتماعی بپردازند.

د-طراحی منظر فضای شهری: ناهموار بودن فضا ناشی از عوامل طبیعی، پستی و بلندی های بیش از حد در یک فضای شهری از ویژگی منظر باز شهروندان می کاهد و آنها را نسبت بدان دچار بی اعتمادی از حضور در فضا می کند .

ه-تبلیغات هوشمندانه در خصوص فضا: اگر به فضایی در شهر برچسبی نامناسب بخورد، این موضوع باعث کم شدن رغبت شهروندان برای حضور در آن فضا برای ایجاد تعامل و ارتباط می شود که باید با توجه به عناصر تبلیغاتی آن فضا را در ذهنیت مردم مناسب جلوه داده و از برچسب خوردن به فضاها بدلائیل مختلف جلوگیری نمود.

و- سیاست گذاری های شهری: با اولویت دادن به یک برنامه در ایجاد مانع در تعاملات اجتماعی تأثیر داشته باشند.

ردیف	نوع عمل	نحوه تأثیر بر فضای شهری
۱	سکون	ایجاد تأمل و مکث در شهروندان استفاده کننده از فضای شهری
۲	خلوت	احساس زیر ذره بین نداشتن افراد و احساس آرامش
۳	شفافیت فضا	ایجاد حس امنیت به صورتی نا محسوس و حفظ حریمت
۴	زیبایی منظر	نمود جذابیت بصری در برخورد افراد با فضاهای طراحی شده شهری
۵	تبلیغات	محبوب سازی فضا در بین افکار و اذهان عمومی
۶	سیاست گذاری	مدیریت برنامه ریزی شهری مبتنی بر کیفیت فضای تعاملی شهری

جدول (۱) عوامل ایجاد کننده تعاملات اجتماعی در فضای شهری از نقطه نظرات برنامه ریزان شهری. (احد نژاد ابراهیمی و امیرحسین فرشچیان ۱۳۹۳)

آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی

در این بخش از تجزیه و تحلیل آماری، به بررسی چگونگی توزیع نمونه های آماری از حیث متغیرهایی همچون سن، شغل، جنسیت، میزان تحصیلات، سابقه سکونت، وضعیت تاهل و وضعیت فعالیت در محل پرداخته شده است.

سن

چنانچه در جدول (۲) مشاهده میشود تعداد پاسخ دهندگانی که کمتر از ۲۰ سال سن دارند، ۹ درصد، پاسخ دهندگانی که سن آنها بین ۲۰ تا ۳۰ سال می باشند، ۲۹٪؛ پاسخ دهندگان بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۴۴٪؛ و پاسخ دهندگانی که سن آنها بیشتر از ۴۰ سال می باشد، ۱۸٪ می باشد.

جدول (۲) توزیع فراوانی سن پاسخ دهندگان

سن	در صد
کمتر از ۲۰ سال	۹
بین ۲۰ تا ۳۰ سال	۲۹
بین ۳۰ تا ۴۰ سال	۴۴
بالاتر از ۴۰ سال	۱۸
مجموع	۱۰۰

جنسیت

چنانچه در جدول (۳) مشاهده میشود جنسیت اکثر پاسخ دهندگان یعنی ۵۷٪، مرد می باشد و درصد پاسخ دهندگان زن، ۴۳٪ می باشد.

جدول (۳) توزیع فراوانی جنسیت پاسخ دهندگان

جنسیت	درصد
مرد	۵۷
زن	۴۳
مجموع	۱۰۰

وضعیت سکونت

بنابر جدول (۴)، ۴۳٪ درصد از افراد پاسخ دهنده، بیشتر از ده سال است که در این محله سکونت دارند، ۳۰٪ افراد، کمتر از ۵ سال و ۲۷٪ پاسخ دهندگان نیز بین ۵ تا ۱۰ است که در این محله ساکن هستند.

جدول (۴) توزیع فراوانی وضعیت سکونت پاسخ دهندگان

وضعیت سکونت	درصد
کمتر از ۵ سال	۳۰
۵ تا ۱۰ سال	۲۷
بیشتر از ۱۰ سال	۴۳
مجموع	۱۰۰

میزان تحصیلات

همان طور که در جدول (۵) قابل مشاهده است، میزان فراوانی مدرک تحصیلی فوق دیپلم و لیسانس در بین افراد پاسخگو، ۵۵٪؛ مدرک تحصیلی دیپلم و پایین تر، ۳۲٪ و میزان فراوانی مدرک فوق لیسانس و بالاتر نیز ۱۳٪ می باشد.

جدول (۵) توزیع فراوانی وضعیت میزان تحصیلات پاسخ دهندگان

مدرک تحصیلی	درصد
دیپلم و پایین تر	۳۲
فوق دیپلم و لیسانس	۵۵
فوق لیسانس و بالاتر	۱۳
مجموع	۱۰۰

شغل

همان طور که در جدول (۶) قابل مشاهده است، بیشتر پاسخ دهندگان کارمند می باشند به میزان ۶۴٪، افرادی که دارای شغل آزاد می باشند، ۱۷٪؛ تعداد دانشجویان و دانش آموزان نیز ۱۲٪ بوده، ۵٪ افراد پاسخ دهنده خانه دار بوده و ۲ درصد نیز بیکار می باشند.

جدول (۶) توزیع فراوانی شغل پاسخ دهندگان

درصد	شغل
۱۷	شغل آزاد
۶۴	کارمند
۵	خانه دار
۱۲	دانش جو و دانش آموز
۲	بیکار
۱۰۰	مجموع

وضعیت تاهل

همانطور که در جدول (۷) دیده میشود، بیشتر پاسخ دهندگان، افرادی هستند که متاهل بوده و درصد فراوانی آنها ۷۱٪ می باشد، درصد فراوانی افراد مجرد نیز ۲۹٪، می باشند.

جدول (۷) توزیع فراوانی وضعیت تاهل پاسخ دهندگان

درصد	وضعیت تاهل
۲۹	مجرد
۷۱	متاهل
۱۰۰	مجموع

وضعیت فعالیت در محل

بنا بر جدول (۸)، ۴۷٪ درصد از افراد پاسخ دهنده، در این محله سکونت دارند، ۳۴٪ افراد، در این محله شاغل هستند و ۱۹٪ نیز هم در این محل سکونت دارند و هم شاغل در این محل می باشند.

جدول (۸) توزیع فراوانی وضعیت تاهل پاسخ دهندگان

درصد	وضعیت فعالیت
47	ساکن در محل
34	شاغل در محل
19	هر دو
۱۰۰	مجموع

تحلیل ماهیت تحقیق و متغیرهای آزمون مورد استفاده

داده های تحقیق با استفاده از پرسشنامه و مقیاس لیکرت با استفاده از گزینه های چند گزینه ای جمع آوری شد و مقادیر هر متغیر تحقیق با استفاده از میانگین چندین سوال اندازه گیری شد. با توجه به اینکه مسئله چند متغیره غیر همبستگی است و همچنین مقیاس اندازه گیری متغیرهای تحقیق متناوب است، بنابراین مناسب ترین روش برای تحلیل و آزمایش فرضیه های تحقیق آزمون میانگین تی استودنت است. برای استفاده از آزمونهای تی استودنت، برخی از فرضیات باید توجیه شود. فاصله بین مقیاس اندازه گیری و نرمال بودن توزیع متغیر مورد مطالعه فرض های لازم برای این آزمون ها است. حد اقل فاصله مقیاس اندازه گیری یک فرض اجباری است، اما با اندازه بزرگ نمونه ($n < 30$) و یک بعدی توزیع متغیر می توان ناهنجاری توزیع را نادیده گرفت. توزیع متغیرها توسط آزمون با آزمون کالموگروف اسمیرنوف مورد آزمایش قرار گرفته شده و نتایج در جدول (۹) نشان شده است.

متغیر	تعداد	میانگین	آماره Z	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
تعاملات اجتماعی	۱۰۰	۳/۲۳۵	۱/۰۷۱	۰/۲	توزیع متغیر، نرمال نیست.
ساختار اجتماعی و سیاسی محله	۱۰۰	۳/۱۰۹	۱/۳۵۸	۰/۰۵۴	توزیع متغیر، نرمال نیست.
عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا	۱۰۰	۳/۵۸۳۲	۰/۹۷۱	۰/۲۹۲	توزیع متغیر، نرمال نیست.
ساختار کالبدی فضائی	۱۰۰	۳/۶۷۰۱	۰/۶۸۱	۰/۷۴۱	توزیع متغیر، نرمال نیست.

جدول (۹) نتایج آزمون کالموگروف - اسمیرنوف برای شکل توزیع متغیرها

با آن که سطح معنی داری محاسبه شده برای بعضی از متغیرها بزرگتر از مقدار ۰,۰۵، که بیانگر نرمال نبودن آنها است، اما توزیع متغیرها تک نمایی بوده است. لذا بجای استفاده از آزمون تی باید از معادل ناپارامتریک این آزمون یعنی آزمون دو جمله ای یا نسبت استفاده کرد. نتایج تجزیه و تحلیل متغیرها با توجه به این که یکی از اهداف تحقیق بررسی عوامل موثر بر افزایش تعاملات اجتماعی در محله شهرنو شهر کندهار است، بنابراین برای این منظور از آزمون ناپارامتریک دو جمله ای یا نسبت استفاده شده است.

بررسی متغیر تعاملات اجتماعی

با در نظر گرفتن غیرنرمال بودن توزیع متغیر تعاملات اجتماعی؛ برای بررسی میزان تاثیر گذاری مولفه های تغییر تعاملات اجتماعی بر افزایش تعاملات اجتماعی از آزمون دو جمله ای می باشد، استفاده گردید که نتایج آن در جدول (۱۰) نشان داده شده است:

سطح معنی داری	درصد آزمون	گروه	درصد مشاهده شده	تعداد نمونه	طبقه
۰,۰۱۲	۰,۰۵	گروه اول	۰,۳۱	۳۱	≤ 3
		گروه دوم	۰,۶۹	۶۹	> 3
		مجموع	۱,۰۰	۱۰۰	

جدول (۱۰) نتایج آزمون (دو جمله ای) متغیر تعاملات اجتماعی

با توجه به این که سطح معنی داری محاسبه شده کوچکتر از ۰,۰۵ است، بنا براین می توان بیان کرد که با ۹۵ درصد اطمینان، مولفه های تعاملات اجتماعی بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر دارد و این فرضیه تایید می شود.

بررسی متغیر ساختار اجتماعی و سیاسی محله

با در نظر گرفتن غیرنرمال بودن توزیع متغیر ساختار اجتماعی و سیاسی محله؛ برای بررسی میزان تاثیر گذاری این متغیر بر افزایش تعاملات اجتماعی از آزمون دو جمله ای می باشد، استفاده گردید که نتایج آن در جدول (۱۱) نشان داده شده است:

سطح معنی داری	درصد آزمون	گروه	درصد مشاهده شده	تعداد نمونه	طبقه
۰,۳۶۸	۰,۰۵	گروه اول	۰,۵۸	۵۸	≤ 3
		گروه دوم	۰,۴۲	۴۲	> 3
		مجموع	۱,۰۰	۱۰۰	

جدول (۱۱) نتایج آزمون (دو جمله ای) متغیر ساختار اجتماعی و سیاسی محله

با توجه به این که سطح معنی داری محاسبه شده بزرگتر از ۰,۰۵ است، بنابراین می توان بیان کرد که با ۹۵ درصد اطمینان، مولفه های ساختار اجتماعی و سیاسی محله بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر ندارد و این فرضیه رد می شود.

بررسی متغیر عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا

با در نظر گرفتن غیرنرمال بودن توزیع متغیر عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا؛ برای بررسی میزان تاثیر گذاری این متغیر بر افزایش تعاملات اجتماعی از آزمون دو جمله ای می باشد، استفاده گردید که نتایج آن در جدول (۱۲) نشان داده

شده است:

عامل روانی - اجتماعی	طبقه	تعداد نمونه	درصد مشاهده شده	گروه	درصد آزمون	سطح معنی داری
استفاده کنندگان از فضا	≤ 3	۱۳	۰.۱۳	گروه اول	۰.۰۵	۰.۰۰۰
	> 3	۸۷	۸۷.۰	گروه دوم		
		۱۰۰	۱۰۰	مجموع		

جدول (۱۲) نتایج آزمون (دو جمله ای) متغیر عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا

با توجه به این که سطح معنی داری محاسبه شده (sig) کوچکتر از ۰.۰۵ است، بنابراین می توان بیان کرد که با ۹۵ درصد اطمینان، مولفه های متغیر عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر دارد و این فرضیه تایید می شود.

بررسی متغیر ساختار کالبدی فضایی

با در نظر گرفتن غیرنرمال بودن توزیع متغیر ساختار کالبدی فضایی؛ برای بررسی میزان تاثیر گذاری این متغیر بر افزایش تعاملات اجتماعی از آزمون دو جمله ای می باشد، استفاده گردید که نتایج آن در جدول (۱۳) نشان داده شده است:

ساختار کالبدی فضایی	طبقه	تعداد نمونه	درصد مشاهده شده	گروه	درصد آزمون	سطح معنی داری
ساختار کالبدی فضایی	≤ 3	۸۴	۸۴.۰	گروه اول	۰.۰۵	۰.۰۰۰
	> 3	۱۶	۱۶.۰	گروه دوم		
		۱۰۰	۱۰۰	مجموع		

جدول (۱۳) نتایج آزمون (دو جمله ای) متغیر ساختار کالبدی فضایی

با توجه به این که سطح معنی داری محاسبه شده (sig) کوچکتر از ۰.۰۵ است، بنابراین می توان بیان کرد که با ۹۵ درصد اطمینان، مولفه های متغیر ساختار کالبدی فضایی بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر دارد و این فرضیه تایید می شود. همچنین برای رتبه بندی مولفه های چهارگانه تحقیق شامل تعاملات اجتماعی، ساختار اجتماعی-سیاسی محله، عامل روانی و ساختار کالبدی فضایی؛ از آزمون فریدمن استفاده گردید که نتیجه آزمون فریدمن به صورت جدول (۱۴) است.

تعداد پرسشنامه (مشاهدات)	سطح معنی داری	درجه آزادی	اماره مربع کای
۱۰۰	۰.۰۰۱	۳	۱۲۸.۶۵

جدول (۱۴) نتیجه متغیر های تحقیق توسط آزمون فریدمن

از این واقعیت که سطح معنی داری آزمون $0,001$ است، استنباط می شود که با اطمینان بالاتر از $0,95$ ، این متغیرها دارای اهمیت یکسان نبود و نسبت به یکدیگر دارای الویت و ارجحیت هستند که رتبه بندی آن ها به شرح جدول (۱۵) میباشد.

رتبه اهمیت	متغیر	رتبه میانگین
۱	عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا	۳,۵۴
۲	تعاملات اجتماعی	۲,۷۳
۳	ساختار اجتماعی و سیاسی محله	۲,۴۱
۴	ساختار کالبدی فضایی	۲,۴۱

جدول (۱۵) نتیجه آزمون فریدمن برای رتبه بندی متغیرهای تحقیق

بحث و نتیجه گیری

با توجه به بررسیهای صورت گرفته بر اساس نتایج حاصل از این تحقیق نشان میدهد که متغیرهای در چهار بعد تعاملات اجتماعی، ساختار اجتماعی و سیاسی محله، عامل روانی - اجتماعی و ساختار کالبدی فضایی در ارتقاء سطح تعاملات اجتماعی و کیفیت طراحی مرکز محله رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

در مرتبه اول بعد (تعاملات اجتماعی) با توجه به این که سطح معنی داری (sig) محاسبه شده $0,012$ کوچکتر از $0,05$ است، بنابراین می توان بیان کرد که با 95 درصد اطمینان، مولفه های تعاملات اجتماعی بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر دارد، در مرتبه دوم (ساختار اجتماعی و سیاسی محله) با توجه به این که سطح معنی داری (sig) محاسبه شده $0,368$ بزرگتر از $0,05$ است، بنابراین می توان بیان کرد که با 95 درصد اطمینان، مولفه های ساختار اجتماعی و سیاسی محله بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر ندارد، در مرتبه سوم (عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا) با توجه به این که سطح معنی داری (sig) محاسبه شده $0,000$ کوچکتر از $0,05$ است، بنابراین می توان بیان کرد که با 95 درصد اطمینان، مولفه های متغیر عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر دارد، در مرتبه چهارم (ساختار کالبدی فضایی) با توجه به این که سطح معنی داری (sig) محاسبه شده $0,000$ کوچکتر از $0,05$ است، بنابراین می توان بیان کرد که با 95 درصد اطمینان، مولفه های متغیر ساختار کالبدی فضایی بر افزایش تعاملات اجتماعی تاثیر دارد و به نتیجه میرسم که سه متغیرهای تعاملات اجتماعی، عامل روانی - اجتماعی استفاده کنندگان از فضا و ساختار کالبدی فضایی در ارتقاء سطح تعاملات اجتماعی و کیفیت طراحی مرکز محله رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و باعث افزایش مثبت تعاملات اجتماعی می شود.

در اولویت اول قرار گرفتن متغیرهای تعاملات اجتماعی نشان میدهند که بعد شرط مقوم ابعاد دیگر است و گرفتن بعد معنایی پس از اجتماعی آن است که ایجاد زمینه های مذهبی و قومی بدون در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی و سبک زندگی بی معنی است و در توسعه شهرهای بعد اجتماعی اهمیت داده نشده است و بعد اجتماعی خیلی کم رنگ است، توجه به مفهوم همسایگی از مهمترین راهکارهای پاسخگویی به خواست انسانی در ارتباط بانیا به وابستگی است به همین خاطر توسعه اجتماعی و کالبدی واحد همسایگی تقویت زندگی اجتماعی و سبک زندگی در محله باعث ایجاد و تقویت هویت و احساس تعلق به مکان شده است،

محله مورد مطالعه از فضاهای جمعی مناسب برای شکل گیری تعاملات اجتماعی بر خوردار نبود و تطبیق معیارهای مثل (تراکم مفید افراد، تنوع، دسترسی، ایمنی و امنیت، هویت و تمایز، خلاقیت، ارتباط، ظرفیت سازمانی) یک ساحه نو (مرکز محله) به اساس تعاملات اجتماعی و سبک زندگی ساکنان آن پیشنهاد داده اند می تواند این محیط را به یک فضای سرزنده مبدل سازد و همچنان برای ارتقاء تعاملات اجتماعی باید پاسخگویی عوامل اجتماعی، عوامل کالبدی و عوامل اقتصادی باشد.

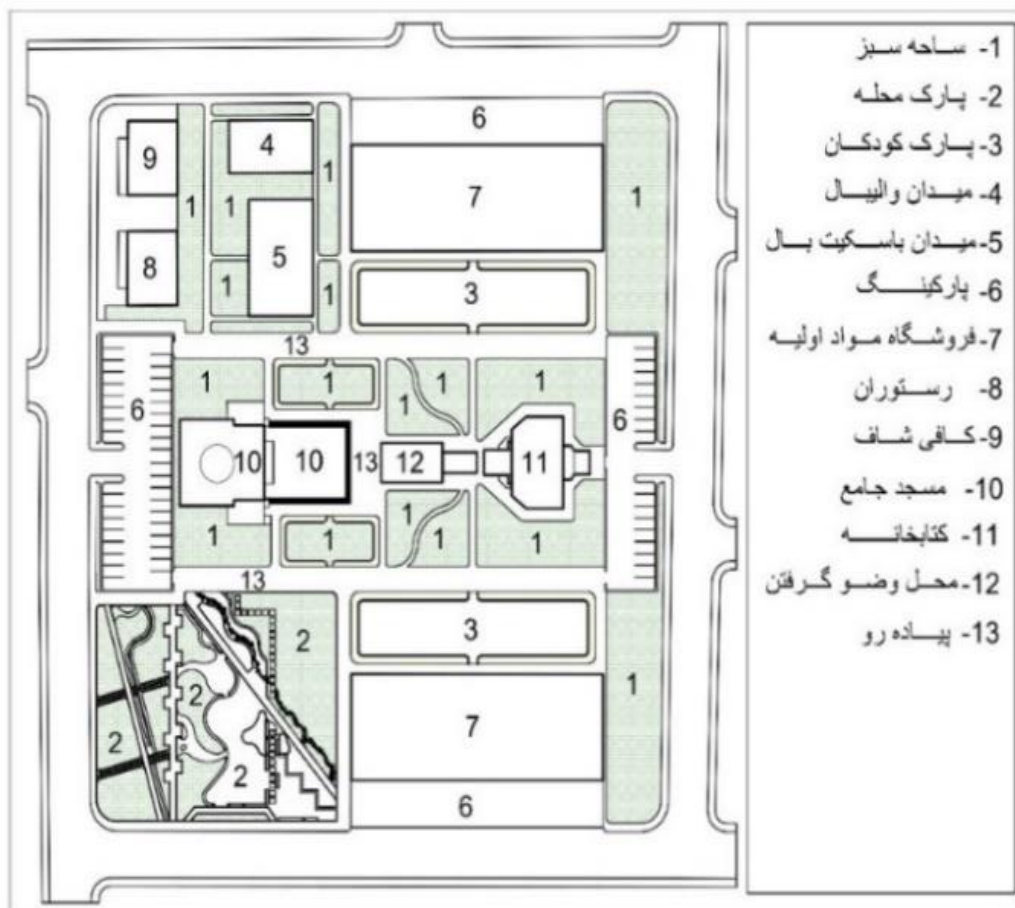
در مرتبه بعد کالبدی میتوان گفت که امروز لزوم بر تاکید معنویت را تمرکز اضافه از حد مجموعه معاصر بر جنبه های مادی ملحوظ داشتن ارجحیت مذکور در طراحی شکل دادن فضاهای و کالبدی محله و مدیریت آن است این مجبوریت تنها نه به این جهت اهمیت داده است که نیازها مادی زندگی نفی شود بلکه ضرورت های معنوی احتیاج به یاد اوری و هدایت خیلی دور از جنبه های مادی زندگی است علاوه بر قلمرو کالبدی در مرکز محله باید به قلمرو اجتماعی بیش از پیش باید توجه داشته باشد و طراحی مرکز محله باید با توجه به گذشته محله و بصورت ارگانیک در نظر گرفته شود.

محله مورد نظر (شهر نو شهر کندهار) با بافتی قدیمی در اقلیم کندهار هماهنگ با طبیعت و شرایط محیطی ضرورت بیشتری پیدا می کند و همچنین محله، درارتباط با راه های خدماتی و حضور گردشگران که از محور کناری عبور می کنند نقش مهمی را دارا می باشند، در طراحی باید خواسته های مردم در نظر گرفته شود تا محیط ساخته شده، قابلیت تأمین تعاملات اجتماعی و بوجود آوردن فرصت های لازم برای روابط اجتماعی را خواهد داشت، مرکز محله باید متناسب با بافت قدیم محله و با توجه به شرایط اقلیمی (مصلح) طراحی شود و همچنین باید خوانا و قابل درک باشد قرارگیری محله با توجه به شریان های اصلی و فرعی طوری می باشد که از محله های اطراف قابل دسترسی بوده و در نتیجه سبب بوجود آمدن حس تعلق به آن مکان می شود.

پیشنهادها

این بخش راه حل های اجرایی پیشنهادی برای مرکز محله بیان می شود و در راستای تقویت آن می توان راهکارهای زیر را پیاده سازی کرد:

- ایجاد فعالیت های شبانه و کاربری های فعال در شب.
- اختلاط کاربری ها و ایجاد کاربری های جاذب جمعیت مانند رستوران، کاپی شاپ، مسجد ...
- در نظر گرفتن فضایی برای بازی کودکان و جمع شدن جوانان مانند پارک کودکان، پارک، میدان ورزشی.
- در نظر گرفتن نشیمن گاه های مناسب برای استراحت و حضور سالمندان در محیط.
- تدوین فعالیت های مشارکتی و جمعی.
- تأمین روشنایی مطلوب در معابر و مرکز محله.
- طراحی کف سازی متناسب با روحیه مرکز محله و ایجاد تباين متناسب در آن.
- تعریف دسترسی پیاده مناسب در مرکز محله.
- ایجاد سلسله مراتب فضایی برای مشخص تر شدن قلمروها و خوانایی آنها.
- مشخص کردن حریم محدوده توسط سرک احاطوی یا تعریف ورودی های منتهی به مرکز محله.

تصویر (۳) پلان نامگذاری فضا مرکز محله

تصویر (۴) نمای سه بعدی مرکز محله از سمت جنوب

تصویر (۵) نمای سه بعدی مرکز محله از سمت غرب

منابع و ماخذ

- احد نژاد ابراهیمی و امیرحسین فرشچیان. ۱۳۹۳. (از مرکز محله تاپلازا (تلفیق مفهومات سنتی تعامل پذیری در فضای شهری، روندی بسوی توسعه اجتماعی شهر اسلامی) .
- آرون، ر. (۱۳۷۲). فرایند تفکر در اجتماعی شدن. مترجم: پ. باقری. تهران: انتشارات آموزش انقلاب اسلامی.
- بیکن، داموند. ۱۳۷۶. طراحی شهرها. تهران: ترجمه فرزانه طاهری مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، .
- بیگدلی، (۱۳۷۸). طراحی مرکز محله در بافت حاشیه ای و خودرو، پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.
- پاکزاد، جهانشاه. ۱۳۸۶. سیراندیشه ها در شهرسازی ۲؛ از کمیت تا کیفیت. شرکت عمران شهرهای جدید. تهران: چاپ اول، صفحه ۱۵۳.
- توسلی، م. (۱۳۷۶). اصول طراحی فضاهای شهری و مسکونی در ایران. تهران: انتشارات مرکز مطالعات تحقیقات.
- چرخچیان، مریم، د. ع. (۱۳۸۶) فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی. نشریه باغ (۷) بهار و تابستان، ۱۹-۲۸.
- حبیبی، سید محسن. ۱۳۸۰. تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن. تهران: دانشگاه تهران.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۳۶). لغت نامه، جلد نه. تهران: سیروس.
- دیکنز، (۱۳۷۷). جامعه شناسی شهری، جامعه، اجتماع محلی و طبیعت انسانی. مشهد: به نشر.
- رفعیان، مجتبی و خدائی، زهرا. (۱۳۸۸). بررسی شاخص ها و معیارهای موثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای. نشریه راهبرد، (۵۳)، سال هجدهم، زمستان، ۲۲۷-۲۴۸.
- سلطان زاده، حسین. ۱۳۶۷. مقدمه ای بر تاریخ شهر و شهر نشینی در ایران، تهران: چاپ دوم، امیر کبیر.
- شکوئی، ح. (۱۳۶۵). جغرافیای اجتماعی شهره، اکولوژی اجتماعی شهرها. تهران: جهاد دانشگاهی.
- شکوئی، ح. (۱۳۶۵). جغرافیای اجتماعی شهره، اکولوژی اجتماعی شهرها. تهران: جهاد دانشگاهی.
- فلامکی، محمد منصور. ۱۳۶۶. شکل گیری شهرهای ایران در شهرهای ایران جلد دوم، به کوشش محمد یوسف کیانی. تهران: جهاد دانشگاهی، تهران.
- گولدجی، ک. (۱۳۷۶). تعضانه ای برای علوم اجتماعی مترجم: ز، مازندرانی. تهران: انتشارات مازیار.

- لنگ، ج. (۱۳۸۳). آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط). تهران: ترجمه: علیرضا عینی فر، دانشگاه تهران.
- لینگ، (۱۳۷۴). سیمای شهر. تهران: انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- محمدی، ا. ع. (۱۳۸۱). جنسیت و مشارکت، در آمدی بر جامعه شناسی مشارکت سیاسی زنان ایرانی. تهران: انتشارات روشنگران.
- م موریس، جیمز. ۱۳۷۴. تاریخ شکل شهر تا انقلاب صنعتی. تهران: ترجمه راضیه رضازاده، انتشارات دانشگاه علم و صنعت

منابع انگلیسی:

- Jacobs, j. (1993). *Tod and lebengrober Amerikanischer stadte*. Frankfurt: Verlageuhlstein.
- Mumford, L. (1961). "The city in history; its origins, its transformations, and its - prospects. New York: Harcourt, Brace & World.
- Small, j. (1990). *A Modern Pictionary of Geography*. New York: Edward Arnold press.
- Smith, M E. (2010). The archaeological study of neighborhoods and districts in ancient cities. *Journal of Anthropological Archaeology*, Vol.29, Issue 2,.